PRÁVNÍ RÁMEC SPOLUPRÁCE S DÍTĚTEM A RODINOU

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PRÁVNÍ RÁMEC SPOLUPRÁCE S DÍTĚTEM A RODINOU

Autoři:

JUDr. Jana Tomešová
Mgr. Helena Šašková
Mgr. Kristýna Tichá

Publikace vznikla v rámci projektu **Inovativní postupy v přímé práci s dětským klientem,**
reg. číslo: CZ.03.2.X/0.0/0.0/17_076/0011514,
který byl financován z Operačního programu Zaměstnanost.

Právní rámec spolupráce s dítětem a rodinou

Obsah

1. Úvod 4
2. Relevantní právní předpisy 5
3. Použité pojmy 5
4. Způsobilost dítěte jednat samostatně 7
5. Povinnost překazit a oznámit trestný čin 8
6. Povinnost mlčenlivosti a oznamovací povinnost 10
7. Závěr 24

1. ÚVOD

Právní rámec práce s dítětem je nesmírně široká materie a zahrnuje celou řadu oblastí. Tato metodika se zaměřuje na povinnost mlčenlivosti odborníků pracujících s dětmi a její úpravu, dále se věnuje oblasti úzce související s mlčenlivostí a tou je oznamovací povinnost. S ohledem na rozsah a zaměření této metodiky jsou tak stranou ponechány otázky jako uzavírání smluv, oprávnění poskytovat služby, zpracování osobních údajů a další oblasti.

S dětmi pracuje mnoho různých skupin odborníků a neexistuje jednotná úprava mlčenlivosti, která by se vztahovala na všechny. Nelze tedy poskytnout obecný výklad pro psychology a spřízněné profese, je nutné se zabývat vždy konkrétní úpravou pro danou skupinu odborníků.

V rámci této metodiky je popsán rámec pro následující skupiny odborníků pracujících s dětmi, přičemž obecný **pojem „odborník" zahrnuje všechny popisované skupiny:**

a. Školní psychologové

b. Odborníci v oblasti sociálních služeb

Použité označení pro účely metodiky „sociální odborníci"

c. Osoby samostatně výdělečně činné

Použité označení pro účely metodiky „soukromí odborníci"

2. RELEVANTNÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o.z.“)
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o.s.ř.“)
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“)
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „tr. řád“)
- Zákon č. 359/21999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSPOD“)
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „školský zákon“)
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pedagogických pracovnících“)
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách“)

3. POUŽITÉ POJMY

Dítě

Tento pojem je definován v několika právních předpisech. Dle čl. 1 Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Tomuto ustanovení odpovídá znění § 30 odst. 1 o.z., dle kterého se člověk stává plně svéprávným zletilostí, které se nabývá dovršením osmnáctého roku věku. V oblasti trestního práva se dítětem dle § 126 TZ rozumí osoba mladší osmnácti let, není-li uvedeno jinak. Pro účely této metodiky je pojem dítě užíván pro nezletilého, který dosud nenabyl plné svéprávnosti uzavřením manželství, nebo přiznáním svéprávnosti.

Ohrožené dítě

Tento pojem není v zákoně výslovně obsažen, pracovní definice ohroženého dítěte je však obsažena v § 6 ZSPOD. Zde jsou jako ohrožené vymezeny děti, na něž se zaměřuje sociálně-právní ochrana. Definice zahrnuje do této skupiny děti, u nichž nastaly konkrétní skutečnosti (výčet je

veden demonstrativně, tedy obsahuje nejdůležitější skutečnosti, nikoli všechny), přičemž tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí. Dovětek ohledně dopadu na nepříznivý vývoj dětí je velmi důležitý, neboť řada uvedených skutečností se týká širokého spektra rodičů, avšak intenzita není taková, že by hrozil nepříznivý dopad na jejich vývoj.

Rodiče

Zahrnuje osobu matky i osobu otce dítěte, přičemž děti a rodiče mají vůči sobě navzájem práva a povinnosti, viz § 855 a násl. o.z. Tato metodika zahrnuje běžné případy rodičů, kteří mají plnou rodičovskou odpovědnost (tedy rodiče, jejichž rodičovská odpovědnost nebyla ani pozastavena, ani omezena, ani jí rodič nebyl zbaven). Rodič je zákonným zástupcem dítěte v případech, kdy dítě nemůže jednat samostatně (viz kapitola 4. na straně 7).

Zákonný zástupce

Jde o osobu zastupující dítě, jak je tento pojem definován výše (tj. nezletilý, který není plně svéprávný). Zákonnými zástupci jsou obvykle rodiče, v případě nemožnosti tuto funkci vykonávat přichází v úvahu zastoupení dítěte i jinými osobami (např. poručník). Pokud je níže pojednáváno o úpravě týkající se rodiče, lze ve většině případů tuto úpravu vztáhnout i na jiného zákonného zástupce, než je rodič.

OSPOD

Orgán sociálně-právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a Úřad práce České republiky.

4. ZPŮSOBILOST DÍTĚTE JEDNAT SAMOSTATNĚ

Při posuzování toho, zda je dítě schopno jednat samostatně, je klíčové ustanovení § 31 o.z. Dle tohoto ustanovení se má za to, že dítě (ve smyslu výše uvedeném) je způsobilé k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. Nezletilí nabývají svéprávnosti postupně, tj. vždy existuje určitá oblast právních jednání, ke kterým dítě způsobilé je, přestože dosud není plně svéprávné (jde o koncepci tzv. částečné svéprávnosti). Klíčovým hlediskem je tedy rozumová a volní vyspělost, přičemž se vychází z domněnky, že dítě má takovou míru vyspělosti, která odpovídá vyspělosti „průměrného" dítěte v daném věku. V konkrétním případě je možné posoudit vyspělost dítěte individuálně při zohlednění jeho osobnosti a případně dojít k závěru, že domněnka u něj není použitelná. Zjednodušeně řečeno je třeba vždy individuálně posoudit dle projevů dítěte, zda je dostatečně vyspělé k předmětnému jednání (např. k uzavření smlouvy o poskytování služeb). Jako vodítko může sloužit i ustanovení § 867 o.z., dle kterého se u dítěte staršího 12 let má za to, že je schopno přijmout informaci ohledně předmětu řízení, které se ho týká (zejména péče po rozvodu), vytvořit si k tomu názor a tento sdělit. Další zákonnou hranici tvoří 15 let, od kdy je dítě dle § 25 TZ trestně odpovědné.

Při právních jednáních, ke kterým dítě není způsobilé, zastupuje dítě jeho zákonný zástupce. Pro úplnost upozorňujeme na ustanovení § 876 odst. 3 o.z. Dle tohoto ustanovení jedná-li jeden z rodičů v záležitosti dítěte sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že jedná se souhlasem druhého rodiče. Odborníkovi tedy obvykle stačí souhlas jednoho z rodičů, pokud nemá důvod si myslet, že by druhý z rodičů s jednáním nesouhlasil.

Způsobilost dítěte k právním jednání je klíčová zejména v situaci, kdy se posuzuje platnost uzavření smlouvy nebo souhlasu dítěte k poskytování informací o jeho osobě. U poskytování informací rodičům se souhlasem dítěte je situace jednoduchá, všichni odborníci tyto informace se souhlasem dítěte mohou rodičům poskytnout. Avšak v případě, kdy informace o dítěti požaduje třetí osoba (např. lékař, učitel apod.) a dítě s tímto souhlasí, je třeba zvažovat, jestli je k udělení tohoto souhlasu způsobilé (viz výklad výše). Pokud dítě k udělení souhlasu způsobilé není, je třeba k poskytnutí informace třetí osobě i souhlasu rodičů.

5. POVINNOST PŘEKAZIT A OZNÁMIT TRESTNÝ ČIN

Tato kapitola je společná pro všechny odborníky bez ohledu na to, do jaké skupiny odborník spadá.

Právní řád považuje některé trestné činy za natolik závažné, že v případě jejich neoznámení nebo nepřekažení se odborník vystavuje nebezpečí trestního stíhání. V těchto případech se nelze odvolávat ani na povinnost mlčenlivosti. Jedinou výjimku z povinnosti překazit nebo oznámit trestný čin představují advokáti a duchovní, o nichž tato metodika nepojednává.

a. Obecná povinnost odborníků vymezené trestné činy překazit

Tato povinnost se týká více trestných činů, protože včasným jednáním je možno dítě ochránit. Pokud by se odborník dozvěděl hodnověrným způsobem, že jiný připravuje nebo páchá některý z předmětných trestných činů a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazil, dopustil by se trestného činu nepřekažení trestného činu dle **§ 367 TZ**. Překazit trestný čin je možné i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, v úvahu však připadají i jiná opatření, pokud jsou účinná (např. zamezení kontaktu dítěte s pachatelem, náprava dítěte apod.).

Výčet trestných činů

spadajících do této skupiny je dlouhý, pro úplnost je třeba odkázat na ustanovení § 367 TZ, ve skutečnosti se však s převážnou většinou z nich odborníci nikdy nesetkají. Při procházení výčtu je nutno číst pečlivě a dát pozor na přesné znění definice trestného činu, kdy je **odkaz nejen na paragraf, ale i na konkrétní odstavec.** Např. odkaz na trestný čin krádeže podle § 205 odst. 5 znamená, že nikoli každou krádež je nutno překazit, ale pouze tu závažnější, která je popsána v příslušném odstavci (se vznikem škody velkého rozsahu, tedy nejméně 10 mil.). Níže jsou uvedeny některé trestné činy, které se v praxi mohou vyskytnout, a je dobré si u nich připomínat existenci povinnosti je překazit. Pro přehlednost jsou rozděleny do skupin v souladu s jejich rozdělením dle úpravy TZ.

- Trestné činy proti životu a zdraví: **vražda, zabití, těžké ublížení na zdraví**;
- trestné činy proti svobodě: **obchodování s lidmi, zbavení osobní svobody, loupež, závažnější případy vydírání**;
- trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti: **znásilnění, pohlavní zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie**;
- trestné činy proti rodině a dětem: **týrání svěřené osoby**;
- trestné činy hospodářské: **padělání a pozměnění peněz, neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku, neoprávněná výroba peněz**;
- trestné činy obecně nebezpečné: **obecné ohrožení, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy**.

b. Obecná povinnost odborníků vymezené trestné činy oznámit

Státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu odborník oznamuje, že byl trestný čin spáchán, pokud se o jeho spáchání dozví hodnověrným způsobem. V případě nesplnění této povinnosti by se odborník dopustil trestného činu neoznámení trestného činu dle **§ 368 TZ**. Okruh trestných činů v této skupině, je užší oproti trestným činům vyjmenovaným v § 367 TZ, neboť se jedná již o minulost a je tak možno toliko postihnout pachatele, nikoli již zabránit skutku v budoucnu.

Pro kompletní výčet je třeba odkázat na ustanovení § 368 TZ, i zde platí, že však s převážnou většinou z nich odborníci nikdy nesetkají a opět je třeba dbát odkazů nejen na paragraf, ale i na konkrétní odstavec. Níže jsou uvedeny některé trestné činy, které se v praxi mohou vyskytnout, a je dobré si u nich připomínat existenci oznamovací povinnosti. I tyto jsou pro přehlednost rozděleny do skupin v souladu s jejich rozdělením dle úpravy TZ.

- Trestné činy proti životu a zdraví: **vražda, zabití, těžké ublížení na zdraví**;
- trestné činy proti svobodě: **obchodování s lidmi, zbavení osobní svobody;**
- trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti: **zneužití dítěte k výrobě pornografie**;
- trestné činy proti rodině a dětem: **týrání svěřené osoby**;
- trestné činy hospodářské: **padělání a pozměnění peněz, neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku, neoprávněná výroba peněz**;
- trestné činy obecně nebezpečné: **obecné ohrožení**.

Je pochopitelné, že právní laik se může v této oblasti hůře orientovat a může být velmi obtížné správně posoudit, zda povinnost oznámit či překazit existuje či nikoli. Obecně je nutno konstatovat, že v praxi se nevyskytují případy, že by odborníci byli postihováni za to, že takovouto povinnost nesplnili. V případě závažnějšího jednání a pochybností je vždy možno se obrátit např. na advokáta, který je schopen předmětné jednání posoudit a poučit odborníka o tom, zda existuje povinnost jednání překazit či oznámit.

Upozorňujeme, že **oznamovací povinnost dle TZ není totéž, jako oznamovací povinnost vůči OSPOD**, jak bude popsána níže. Tato není zahrnuta do této kapitoly, protože u ní se již úprava pro jednotlivé odborníky liší. V každém případě je však nutno pamatovat na to, že oznámení OSPOD není dostačující pro plnění oznamovací povinnosti dle TZ – příslušný trestný čin je třeba oznámit buď policii nebo státnímu zástupci. V některých případech se může stát, že bude mít odborník oznamovací povinnost jak dle TZ, tak vůči OSPOD. Tak tomu je např. u týrání dítěte rodičem.

6. POVINNOST MLČENLIVOSTI A OZNAMOVACÍ POVINNOST

Obecná úprava	
Školní psychologové	Výklad v tomto sloupci se týká psychologů, kteří jsou pedagogickými pracovníky podle § 2 zákona o pedagogických pracovnících ***(viz. poznámka pod tabulkou)***. Těmito jsou zaměstnanci právnické osoby, která vykonává činnost školy, rovněž pak zaměstnanci zařízení sociálních služeb, kteří vykonávají přímou pedagogickou činnost. Klíčovou podmínkou je existence pracovněprávního vztahu ke škole (případně zařízení sociálních služeb), což zahrnuje nejen pracovní poměr, ale i vztah založený dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr, tj. dohodou o pracovní činnosti nebo dohodou o provedení práce. Pro účely této metodiky označujeme tyto osoby dále jen „školní psychologové“). Popsanou podmínku pracovněprávního vztahu nebudou splňovat psychologové, kteří mají se školou uzavřený jiný typ smlouvy, přičemž v praxi se bude jednat zejména o smlouvy o poskytování služeb. Tyto psychology nelze považovat za pedagogické pracovníky, výklad ke školním psychologům se na ně nevztahuje a obvykle budou spadat do kategorie osob samostatně výdělečně činných (kategorie soukromých odborníků).

	Výklad v tomto sloupci platí i pro ostatní pedagogické pracovníky, kteří splňují podmínky § 2 zákona o pedagogických pracovnících.
Sociální odborníci	Úvodem je třeba definovat, kdo jsou poskytovatelé sociálních služeb. Těmi jsou dle § 6 zákona o sociálních službách při splnění podmínek stanovených tímto zákonem územní samosprávné celky a jimi zřizované právnické osoby, další právnické osoby, fyzické osoby a ministerstvo a jím zřízené organizační složky státu nebo státní příspěvkové organizace. Úprava mlčenlivosti je však upravena jen pro poskytovatele sociálních služeb, kteří jsou fyzickými osobami, jinak je povinnost mlčenlivosti uložena zaměstnancům, jak bude popsáno níže.
Soukromí odborníci	Tato skupina obsahuje široké spektrum živností, jejichž obsahem je poskytování služeb dětem. Vzhledem k tomu, že český právní řád neobsahuje jednoznačné vymezení ani pojmu psycholog, ani pojmu psychoterapeut, nelze přesně vymezit, jak široké spektrum činností práce s dětmi do této kategorie spadá. Tento výklad se tak týká veškerých osob samostatně výdělečně činných, které poskytují odborné služby dětem, přičemž není definovaný druh živnosti. Pro účely tohoto textu budou tyto osoby souhrnně označeny pojmem „soukromý odborník“. Za dobrou praxi je považováno sdružování do profesních organizací s etickými kodexy a některými znaky profesních komor. Pokud je práce s dětmi vykonávána jako podnikatelská činnost, tedy za úplatu, měl by být soukromý odborník provozovatelem živnosti. Logickou volbou se pro tento případ jeví buď živnost „psychologické poradenství a diagnostika“, nebo živnost „konzultační a poradenská činnost“.

Poznámka: Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu 1) (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb.

Povinnost mlčenlivosti (zákonem uložená nebo zákonem uznaná)	
Školní psychologové	**ANO** Školní psycholog má zákonem uloženou povinnost mlčenlivosti. Klíčovým ustanovením je § 22b školského zákona, kde jsou vymezeny povinnosti pedagogických pracovníků, kterým školní psycholog obvykle je (viz výklad výše). Pro účely pojednání o mlčenlivosti jsou klíčové zejména následující povinnosti uvedené v § 22b písm. c), e) a f) školského zákona, **tedy povinnost**: **c)** chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních, **e)** zachovávat mlčenlivost a chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště, s nimiž přišel do styku, **f)** poskytovat dítěti, žáku, studentovi nebo zákonnému zástupci nezletilého dítěte nebo žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním. Školní psycholog může poskytovat informace **pouze se souhlasem oprávněné osoby, nebo pokud je povinnost mlčenlivosti prolomena výslovným ustanovením zákona.** Pro zajímavost je na místě upozornit na skutečnost, že školní psycholog má nejen povinnost mlčenlivosti, ale navíc také aktivní povinnost chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci.
Sociální odborníci	**ANO** Zákonem uložená povinnost mlčenlivosti je v oblasti sociálních služeb upravena a vztahuje se na údaje týkající se osob, jimž jsou sociální služby poskytovány. Konkrétně je tato povinnost v souladu s § 100 zákona o sociálních službách uložena: ▪ Zaměstnancům, krajů a obcí; ▪ zaměstnancům poskytovatelů sociálních služeb; ▪ fyzickým osobám, které jsou poskytovateli sociálních služeb; ▪ přizvaným odborníkům, kteří se účastní inspekce poskytování sociálních služeb; ▪ dobrovolníkům působícím při poskytování sociálních služeb.

	(pro účely této metodiky tyto osoby dále „sociální odborníci“). Dle zákona o sociálních službách **může sociální odborník údaje týkající se klientů**, tedy osob, jimž sociální služby poskytuje, **sdělit jiným subjektům** ve dvou případech. Jednak tak může učinit **se souhlasem klienta**, tedy toho, v jehož zájmu tuto povinnost mají. Souhlas musí být udělen písemně a musí v něm být uveden rozsah a účel poskytnutí informací. Dále pak může sociální odborník sdělovat informace **v případech, kdy tak stanoví zákon o sociálních službách nebo zvláštní zákon**. Tyto případy budou popsány níže.
Soukromí odborníci	**NE** Soukromému odborníkovi, ať již pracuje s dospělými, nebo s dětmi, nejsou stanovena oproti jiným živnostníkům žádná zvláštní pravidla. Jeho postavení není upraveno ani zákonem, ani prováděcími předpisy. Z této skutečnosti současně vyplývá, že **neexistuje obecně závazný právní předpis, který by soukromému odborníkovi ukládal povinnost mlčenlivosti**. Povinnost mlčenlivosti upravená v etických profesních kodexech nebo zahrnutá do smlouvy o poskytování služeb je ve své podstatě soukromoprávní závazek odborníka nesdělovat informace třetím osobám. Nechrání ale klienta před povinností sdělovat informace orgánům veřejné moci, jak bude uvedeno níže. Neexistuje totiž právní předpis, který by takovouto povinnost mlčenlivosti uznával (jako je tomu u duchovních, jejichž zpovědní tajemství je uznáno v zákoně o církvích a náboženských společnostech). Ve vztahu k orgánům veřejné moci se tak na soukromého odborníka vztahují bez výjimky veškeré povinnosti stanovené všem fyzickým a právnickým osobám, soukromý odborník se nemůže dovolávat povinnosti mlčenlivosti.

Povinnost oznámit a překazit trestný čin	
Školní psychologové	**ANO** Viz výklad v kapitole Povinnost mlčenlivosti
Sociální odborníci	**ANO** Viz výklad v kapitole Povinnost mlčenlivosti
Soukromí odborníci	**ANO** Viz výklad v kapitole Povinnost mlčenlivosti

Poskytování informací rodičům dítěte (se souhlasem rodičů dítěte, ale dítě souhlas neudělilo)	
Školní psychologové	**V ZÁVISLOSTI NA OKOLNOSTECH** Školní psycholog je vždy povinen poskytnout zákonným zástupcům dítěte informace spojené s výchovou a vzděláním, a to bez ohledu na souhlas či nesouhlas dítěte. Pokud jde o ostatní informace, které se školní psycholog od dítěte dozví, a u kterých dítě nesouhlasí s jejich poskytnutím rodiči, je školní psycholog limitován. Tyto informace poskytne školní psycholog rodičům **pouze v případě, že je to potřebné pro ochranu bezpečí a zdraví dítěte nebo pro předcházení rizikového chování ve škole** v souladu se zásadou dle § 22b písm. c) školského zákona. To samé platí pro informace, u kterých rodič udělil souhlas, aby je školní psycholog sdělil jiné osobě. Zásadu ochrany bezpečí a zdraví dítěte a předcházení rizikového chování je třeba mít rovněž na paměti při sdělování informací o dítěti dalším zaměstnancům školy, zejména učitelům.
Sociální odborníci	**V ZÁVISLOSTI NA OKOLNOSTECH** Při poskytování sociálních služeb dítěti je třeba rozlišovat situace, kdy **smlouvu o poskytování sociálních** služeb dle § 91 zákona o sociál-

	ních službách **uzavírají zákonní zástupci** a kdy tuto smlouvu **uzavře dítě samo**. Pokud je smlouva uzavírána rodičem, vystupuje rodič v pozici zákonného zástupce ve smyslu § 892 a násl. o.z. a v tu chvíli má obvykle právo na příslušné informace. Toto právo svědčí oběma rodičům. Může však nastat situace, kdy dítě vyhledá sociální službu samo. V takovém případě musí sociální odborník posoudit, zda dle jeho úvahy je nezletilé dítě způsobilé smlouvu uzavřít (viz výklad v kapitole IV. výše). Pokud ano, lze mít za to, že sociální odborník může služby dítěti poskytovat i bez vědomí a souhlasu jeho rodičů. Rodič má samozřejmě v takovémto případě právo požadovat informace od svého dítěte, jak vyplývá zejména z ustanovení § 857 o.z. Pokud však dítě odmítne svému rodiči informace sdělit a zaváže současně mlčenlivostí sociálního odborníka, je otázkou, zda rodič může informace od sociálního odborníka požadovat. Oprávnění požadovat informace by měl rodič pouze v pozici zákonného zástupce, kdy by v zastoupení svého dítěte požadoval jejich sdělení. Vzhledem k nesouhlasu dítěte je však zřejmé, že v danou chvíli existuje střet zájmů mezi rodičem a dítěte a v takovém případě není rodič dle § 892 o.z. oprávněn dítě zastoupit a jeho jménem informace požadovat. Teoreticky vzato by se tak mohl sdělení informací domáhat opatrovník dítěte jmenovaný soudem, který by musel posuzovat, zda by měl sociální odborník informace rodiči poskytnout.
Soukromí odborníci	**V ZÁVISLOSTI NA OKOLNOSTECH** Při poskytování psychologických či terapeutických služeb dítěti je třeba rozlišovat situace, kdy **smlouvu** se soukromým odborníkem **uzavírají zákonní zástupci** a kdy tuto **smlouvu uzavře dítě samo**. Pokud je smlouva uzavírána rodičem, vystupuje rodič v pozici zákonného zástupce ve smyslu § 892 a násl. o.z. a v tu chvíli má obvykle právo na příslušné informace. Toto právo svědčí oběma rodičům. Při uzavírání této smlouvy je vhodné pamatovat na to, že může nastat situace, kdy nebude přáním dítěte rodiči informaci poskytovat a tuto možnost ve smlouvě výslovně ošetřit. Může však nastat situace, kdy dítě vyhledá soukromého odborníka samo. V takovém případě musí soukromý odborník posoudit, zda dle jeho úvahy je nezletilé dítě způsobilé smlouvu uzavřít (viz výklad v kapitole 4.). Pokud ano, lze mít za to, že soukromý odborník může služby dítěti poskytovat i bez vědomí a souhlasu jeho rodičů. Rodič má samozřejmě v takovémto případě právo požadovat informace od svého dítěte, jak vyplývá zejména z ustanovení § 857 o.z.

	Pokud však dítě odmítne svému rodiči informace sdělit a zaváže současně mlčenlivostí soukromého odborníka, je otázkou, zda rodič může požadovat informace přímo od soukromého odborníka. Oprávnění požadovat informace by měl rodič pouze v pozici zákonného zástupce, kdy by v zastoupení svého dítěte požadoval jejich sdělení. Vzhledem k nesouhlasu dítěte je však zřejmé, že v danou chvíli existuje střet zájmů mezi rodičem a dítětem a v takovém případě není rodič dle § 892 odst. 3 o.z. oprávněn dítě zastoupit a jeho jménem informace požadovat. Teoreticky vzato by se tak mohl sdělení informací domáhat opatrovník dítěte jmenovaný soudem dle § 460 o.z., který by musel posuzovat, zda by měl soukromý odborník informace rodiči poskytnout. Stejný závěr (tj. existenci střetu zájmu) lze teoreticky dovodit v situaci, kdy smlouvu se soukromým odborníkem uzavřel rodič, ve smlouvě ochrana informací řešena není a rodič se následně domáhá poskytnutí informací proti vůli dítěte.

Poskytování informací policii

Školní psychologové	**NE, JEN S PŘEDCHOZÍM SOUHLASEM SOUDCE, NEBO KLIENTA** Právo policie požadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob vyplývá z § 158 odst. 3 písm. a) tr. řádu. V tomto případě však platí zásada dle § 158 odst. 8 tr. řádu, dle které **vysvětlení nesmí být požadováno od toho, kdo jím porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti**. Totéž platí pro případný výslech svědka dle § 97 a násl. tr. řádu, kde platí zákaz výslechu svědka, který by výpovědí porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti. Školní psycholog je povinen dle § 8 odst. 4 tr. řádu poskytnout informace policii pouze v případě, že plní svou povinnost oznámit nebo překazit trestný čin (viz výklad v kapitole V. výše). V některých případech pak může zájem státu na získání informací být natolik významný, že převáží nad zájmem ochrany důvěrných informací. Z tohoto důvodu **mají policisté oprávnění vyžadovat od školního psychologa informace chráněné povinností mlčenlivosti dle § 8 odst. 5 tr. řádu po předchozím souhlasu soudce**. V závažných případech je možné se domáhat přezkumu tohoto souhlasu soudce v řízení před Ústavním soudem.

Sociální odborníci	**NE, JEN S PŘEDCHOZÍM SOUHLASEM SOUDCE, NEBO KLIENTA** Právo policie požadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob vyplývá z § 158 odst. 3 písm. a) tr. řádu. V tomto případě však platí zásada dle § 158 odst. 8 tr. řádu, dle které **vysvětlení nesmí být požadováno od toho, kdo jím porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti**. Totéž platí pro případný výslech svědka dle § 97 a násl. tr. řádu, kde platí zákaz výslechu svědka, který by výpovědí porušil státem uloženou povinnost mlčenlivosti. Sociální pracovník je povinen dle § 8 odst. 4 tr. řádu poskytnout informace policii poskytnout pouze v případě, že plní svou povinnost oznámit nebo překazit trestný čin (viz výklad v kapitole V. výše), nebo v případě, kdy je oznamovatelem trestného činu a následně je policií požádán o doplnění informací. V některých případech pak může zájem státu na získání informací být natolik významný, že převáží nad zájmem ochrany důvěrných informací. Z tohoto důvodu **mají policisté oprávnění vyžadovat od sociální odborníka informace chráněné povinností mlčenlivosti dle § 8 odst. 5 tr. řádu po předchozím souhlasu soudce**. V závažných případech je možné se domáhat přezkumu tohoto souhlasu soudce v řízení před Ústavním soudem.
Soukromí odborníci	**ANO** Ve vztahu k policii se soukromý odborník nemůže odkázat na žádnou existující zákonnou povinnost mlčenlivosti a **je povinen podat policii vysvětlení** dle § 158 odst. 3 písm. a) tr. řádu, případně vypovídat jako svědek dle § 97 a násl. tr. řádu, a to bez omezení. Je zde tedy zcela zásadní rozdíl oproti školním psychologům a sociálním odborníkům, kteří povinnost mlčenlivosti zákonem uloženou mají.

Poskytování informací soudu v trestním řízení	
Školní psychologové	**ANO** Soud v trestním řízení má právo informace požadovat i v případě existující povinnosti mlčenlivosti, a to právě na základě uvedeného ustanovení § 8 odst. 5 tr. řádu. V trestním řízení před soudem tak není možné se mlčenlivosti dovolat. V závažných případech je možné postup soudce napadnout pouze před Ústavním soudem (viz výše).
Sociální odborníci	**ANO** Soud v trestním řízení má právo informace požadovat i v případě existující povinnosti mlčenlivosti, a to právě na základě uvedeného ustanovení § 8 odst. 5 tr. řádu. V trestním řízení před soudem tak není možné se mlčenlivosti dovolat. V závažných případech je možné postup soudce napadnout pouze před Ústavním soudem (viz výše).
Soukromí odborníci	**ANO** Ve vztahu k soudu v trestním řízení se soukromý odborník nemůže odkázat na žádnou existující zákonnou povinnost mlčenlivosti a je povinen vypovídat jako svědek dle § 97 a násl. tr. řádu, případně soudu poskytnout jím požadované informace bez omezení.

Poskytování informací soudu v občanskoprávním nebo opatrovnickém řízení	
Školní psychologové	**NE, JEN S PŘEDCHOZÍM SOUHLASEM KLIENTA** Zatímco v trestním řízení je zohledněn zájem na vyšetření trestné činnosti a je tedy upraven poměrně široký průlom do povinnosti mlčenlivosti, v řízeních občanskoprávních a opatrovnických je tomu jinak. Dle § 124 o.s.ř. platí, že v případě státem uložené povinnosti mlčenlivosti **lze provést výslech svědka jen tehdy, jestliže vyslýchaného zprostil povinnosti mlčenlivosti ten, v jehož zájmu má tuto povinnost, to platí i pro poskytování zpráv. Totéž platí i pro výzvu soudu ke sdělení skutečností, které mají význam pro řízení a rozhodnutí** dle § 128 o.s.ř. Pokud si tedy soud v občanskoprávním a opatrovnickém řízení vyžádá od školního psychologa informace, může je tento poskytnout pouze

	v případě uděleného souhlasu. Souhlas může udělit buď dítě (je-li k tomu způsobilé, viz výklad v kapitole IV. výše), nebo jeho rodič. Pro úplnost je nutno připomenout, že pokud nastane situace, kdy rodič souhlasí a dítě nikoli, je možné poskytnout informace pouze v tom rozsahu, v jakém je to potřebné pro ochranu bezpečí a zdraví dítěte nebo pro předcházení rizikového chování ve škole v souladu se zásadou dle § 22b písm. c) školského zákona. Pokud tedy není řádně udělen souhlas, soud v občanskoprávním nebo opatrovnickém řízení nemá právo informace od školního psychologa požadovat.
Sociální odborníci	**NE, JEN S PŘEDCHOZÍM SOUHLASEM KLIENTA** Zatímco v trestním řízení je zohledněn zájem na vyšetření trestné činnosti a je tedy upraven poměrně široký průlom do povinnosti mlčenlivosti, v řízeních občanskoprávních a opatrovnických je tomu jinak. Dle § 124 o.s.ř. platí, že v případě státem uložené povinnosti mlčenlivosti lze provést výslech svědka jen tehdy, jestliže vyslýchaného zprostil povinnosti mlčenlivosti ten, v jehož zájmu má tuto povinnost, to platí i pro poskytování zpráv. Totéž platí i pro výzvu soudu ke sdělení skutečností, které mají význam pro řízení a rozhodnutí dle § 128 o.s.ř. Pokud si tedy soud v občanskoprávním a opatrovnickém řízení vyžádá od sociálního odborníka informace, může je tento poskytnout pouze v případě uděleného souhlasu. Souhlas může udělit buď dítě (je-li k tomu způsobilé, viz výklad v kapitole IV. výše), nebo jeho rodič. Pro úplnost je nutno připomenout, že pokud nastane situace, kdy rodič souhlasí a dítě nikoli, měl by správně soud jmenovat kolizního opatrovníka dle § 460 o.z., který by byl oprávněn souhlas za dítě udělit, nebo odepřít. Pokud tedy není řádně udělen souhlas, soud v občanskoprávním nebo opatrovnickém řízení nemá právo informace od sociálního odborníka požadovat.
Soukromí odborníci	**ANO** Ve vztahu k soudu v občanskoprávním a opatrovnickém řízení se soukromý odborník nemůže odkázat na žádnou existující zákonnou povinnost mlčenlivosti a je povinen vypovídat jako svědek dle § 126 o.s.ř., případně se písemně vyjádřit na výzvu soudu dle § 128 o.s.ř. a sdělit soudu veškeré skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí.

	I zde je tedy zcela zásadní rozdíl oproti školním psychologům a sociálním odborníkům, kteří povinnost mlčenlivosti zákonem uloženou mají.

Poskytování informací OSPOD	
Školní psychologové	**ANO, V ROZSAHU ÚDAJŮ O PODEZŘENÍ Z TÝRÁNÍ, ZNEUŽÍVÁNÍ NEBO ZANEDBÁNÍ PÉČE** Ve vztahu mezi OSPOD a školním psychologem je nutno postupovat podle dle § 53 odst. 1 ZSPOD. Na výzvu OSPOD je školní psycholog povinen sdělovat údaje, které jsou potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany. Vzhledem k existující povinnosti mlčenlivosti **je tato povinnost omezena a vztahuje se pouze na údaje o podezření týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj**. V jiných případech poskytne školní psycholog OSPOD informace jen v případě, že byl povinnosti mlčenlivosti zproštěn, tedy pokud mu byl řádně udělen souhlas, a to buď jen dítětem, je-li způsobilé souhlas udělit (viz výklad v kapitole IV. výše), nebo rodičem i dítětem, nebo pouze rodičem, má-li právo tento souhlas udělit proti vůli dítěte (viz výklad v tabulce výše, v řádku „Poskytování informací rodičům dítěte / se souhlasem rodičů dítěte, ale dítě souhlas neudělilo“).
Sociální odborníci	**ANO, ZA URČITÝCH PODMÍNEK A V OMEZENÉM ROZSAHU** Povinnost sdělovat OSPOD údaje, které jsou potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany, je stanovena dle § 53 odst. 1 ZSPOD širokému spektru subjektů. Fyzické a právnické osoby tuto povinnost mají v případě, že jsou „poskytovatelé zdravotních služeb, školy, školská a jiná obdobná zařízení“. Tato definice je poněkud neurčitá, nicméně dle odborné literatury je na místě tento pojem vykládat široce a sociální odborník, respektive jeho zaměstnavatel dle tohoto pojetí do kategorie „obdobných zařízení“ spadá. Pokud přijmeme tento výklad, je nutno postupovat podle dle § 53 odst. 1 ZSPOD a na výzvu OSPOD by mu měl sociální odborník sdělit údaje, které jsou potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany. Vzhledem k existující povinnosti mlčenlivosti **je tato povinnost omezena a vztahuje se pouze na údaje o podezření týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj**.

Další povinnosti ve vztahu k OSPOD jsou pak stanoveny poskytovatelům sociálních služeb, tedy převážné části sociálních odborníků, a to ustanovením § 100a zákona o sociálních službách. Jedná se o **výslovnou výjimku z povinnosti mlčenlivosti** (jak byla zmíněna v úvodu výše) a zahrnuje dva okruhy případů.

První zahrnuje případy, kdy **dítěti byla uložena povinnost využít odbornou poradenskou pomoc** podle § 12 a § 13 ZSPOD. Poté je sociální odborník povinen OSPOD sdělit přesně stanovené údaje, a to, zda s osobou uzavřel smlouvu o poskytování sociální služby, dobu její platnosti, datum ukončení poskytování sociální služby, popřípadě výpovědní důvod a zhodnocení průběhu poskytování sociální služby.

Druhý se pak týká **těch poskytovatelů sociálních služeb, kteří poskytují pro rodiny s dětmi některou z následujících sociálních služeb, a to nikoli anonymně:**

- Odborné sociální poradenství;
- domov pro osoby se zdravotním postižením;
- sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízení lůžkové péče;
- raná péče;
- azylové domy;
- domy na půl cesty;
- krizová centra;
- nízkoprahová zařízení pro děti a mládež;
- sociální aktivizační služby pro rodiny s dětmi;
- terénní programy.

Na tyto poskytovatele je OSPOD oprávněn se obrátit **písemnou žádostí o sdělení informací**, ve které musí uvést, že situaci dítěte a jeho rodiny vyhodnotil podle § 10 odst. 3 ZSPOD tak, že se jedná o dítě, na něž se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje. V takovém případě je sociální odborník povinen sdělit, zda uvedenému dítěti poskytuje nebo poskytoval sociální službu, případně jaký druh a formu a po jakou dobu a rovněž také zhodnocení průběhu poskytování sociální služby.

V jiných případech poskytne sociální odborník OSPOD informace jen v případě, že byl povinnost mlčenlivosti zproštěn, tedy pokud mu byl řádně udělen souhlas, a to buď jen dítětem, je-li způsobilé souhlas udělit (viz výklad v kapitole IV. výše), nebo rodičem i dítětem, nebo pouze rodičem, má-li právo tento souhlas udělit proti vůli dítěte (viz výklad v tabulce výše, v řádku „Poskytování informací rodičům dítěte / se souhlasem rodičů dítěte, ale dítě souhlas neudělilo“).

Soukromí odborníci	**ANO V ROZSAHU POTŘEBNÉM PRO POSKYTNUTÍ SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY** Povinnost sdělovat OSPOD údaje, které jsou potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany, je stanovena dle § 53 odst. 1 ZSPOD širokému spektru subjektů. Fyzické a právnické osoby tuto povinnost mají v případě, že jsou „poskytovatelé zdravotních služeb, školy, školská a jiná obdobná zařízení". Tato definice je poněkud neurčitá, nicméně dle odborné literatury je na místě tento pojem vykládat široce a soukromý odborník dle tohoto pojetí do kategorie „obdobných zařízení" spadá. Pokud přijmeme tento výklad, je nutno postupovat podle dle § 53 odst. 1 ZSPOD a na výzvu OSPOD **by mu měl soukromý odborník sdělit údaje, které jsou potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany**. Vzhledem k tomu, že z žádného právního předpisu nevyplývá pro soukromé odborníky povinnost mlčenlivosti, není tato povinnost omezena jako u jiných skupin psychologů, kteří zákonnou povinnost mlčenlivosti mají.

Oznamovací povinnost vůči OSPOD	
Školní psychologové	**ANO, V ROZSAHU ÚDAJŮ O PODEZŘENÍ Z TÝRÁNÍ, ZNEUŽÍVÁNÍ NEBO ZANEDBÁNÍ PÉČE** Školní psycholog má vůči OSPOD oznamovací povinnost dle § 10 odst. 4 ZSPOD a je povinen oznámit skutečnosti nasvědčující tomu, že jde o ohrožené dítě (viz výklad v kapitole III. výše). V tomto ustanovení je velmi nešťastně formulováno, že při plnění této povinnosti se nelze dovolávat povinnosti mlčenlivosti, což by nasvědčovalo široké oznamovací a informační povinnosti. Tak tomu však není. Odborná literatura považuje za nutné (jak v zájmu souladnosti výkladu zákona, tak vzhledem k důležitosti mlčenlivosti) vycházet z omezení § 53 odst. 1 ZSPOD, tedy povinnost sdělit pouze údaje o podezření týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj. V zásadě lze mít za to, že takovýmto omezením informace poskytované OSPOD je současně dodržena zásada dle § 22b školského zákona, kterou je ochrana bezpečí a zdraví dítěte. **Školní psycholog je tedy povinen oznámit OSPOD údaje o podezření týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj, a to bez zbytečného odkladu poté, co se o takovéto**

	skutečnosti dozví. Bez zbytečného odkladu je nutno vykládat jako ihned, tedy zpravidla hned následující pracovní den.
Sociální odborníci	**ANO, V ROZSAHU ÚDAJŮ O PODEZŘENÍ Z TÝRÁNÍ, ZNEUŽÍVÁNÍ NEBO ZANEDBÁNÍ PÉČE** Oznamovací povinnost vůči OSPOD dle § 10 odst. 4 ZSPOD mají „školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti“. Tento pojem vykládá odborná literatura velmi široce, v podstatě jako veškeré poskytovatele služeb dětem, řadí se sem i zařízení poskytující psychologické služby dětem, domy dětí a mládeže apod. Sociální odborníci tedy budou do této kategorie spadat za předpokladu, že poskytují sociální služby dětem. Sociální odborník má vůči OSPOD oznamovací povinnost dle § 10 odst. 4 ZSPOD a je povinen oznámit skutečnosti nasvědčující tomu, že jde o ohrožené dítě (viz výklad v kapitole III. výše). V tomto ustanovení je velmi nešťastně formulováno, že při plnění této povinnosti se nelze dovolávat povinnosti mlčenlivosti, což by nasvědčovalo široké oznamovací a informační povinnosti. Tak tomu však není. Odborná literatura považuje za nutné (jak v zájmu souladnosti výkladu zákona, tak vzhledem k důležitosti mlčenlivosti) vycházet z omezení § 53 odst. 1 ZSPOD, tedy povinnost sdělit pouze údaje o podezření týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj. **Sociální odborník je tedy povinen oznámit OSPOD údaje o podezření týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj, a to bez zbytečného odkladu poté, co se o takovéto skutečnosti dozví.** Bez zbytečného odkladu je nutno vykládat jako ihned, tedy zpravidla hned následující pracovní den.
Soukromí odborníci	**ANO, V ROZSAHU SKUTEČNOSTÍ NASVĚDČUJÍCÍCH TOMU, ŽE SE JEDNÁ O OHROŽENÉ DÍTĚ** Oznamovací povinnost vůči OSPOD dle § 10 odst. 4 ZSPOD mají „školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti“. Tento pojem vykládá odborná literatura velmi široce, v podstatě jako veškeré poskytovatele služeb dětem, řadí se sem i zařízení poskytující psychologické služby dětem, domy dětí a mládeže apod. Soukromí odborníci tedy budou do této kategorie spadat za předpokladu, že poskytují služby dětem. **Soukromý odborník je tak povinen oznámit skutečnosti nasvědčující tomu, že jde o ohrožené dítě (viz výklad v kapitole III. výše), a to bez zbytečného odkladu poté, co se o takovéto**

	skutečnosti dozví. Bez zbytečného odkladu je nutno vykládat jako ihned, tedy zpravidla hned následující pracovní den. Při posuzování skutečností, zda se jedná o ohrožené dítě, je třeba pečlivě posuzovat naplnění tohoto pojmu, jak je definován výše. **Zejména je tedy třeba zkoumat nejen, zda nastala některá ze skutečností uvedená v § 6 ZSPOD, ale také zda tato skutečnost nepříznivý vývoj dítěte, či zda předmětná skutečnost nepříznivě ovlivňuje vývoj dětí nebo může být příčinou nepříznivého vývoje dítěte**.

7. ZÁVĚR

V této metodice jsme pojednali o mlčenlivosti a v souvislosti s tím také o povinnosti poskytovat informace různým stranám a subjektům, přičemž jsme se zaměřili na tři skupiny odborníků – školní psychology, psychology v sociální oblasti a soukromé odborníky poskytující služby na základě živnostenského zákona. Jsme si vědomi, že zde existují další významné skupiny odborníků i další související problematiky, které se do této metodiky nevešly. Jde např. o úpravu mlčenlivosti psychologů a psychoterapeutů ve zdravotnictví či dalších oblastech. Stejně tak se zde nezabýváme širokou a poměrně složitou problematikou etických vodítek a morálními dilematy, které z dodržování a prolamování mlčenlivosti mohou vyplývat.

Zakončujeme psaní této metodiky tedy s myšlenkou, že jsou zde další důležitá témata týkající se psychologické praxe, kterými je potřebné se v budoucnosti dále zabývat. Věříme, že tato metodika pomůže mnohým psychologům řešit praktické problémy a dilemata při poskytování pomoci dětem a bude využitelná i pro vývoj právní úpravy týkající se např. soukromých psychologů a psychoterapeutů.

PRÁVNÍ RÁMEC SPOLUPRÁCE S DÍTĚTEM A RODINOU

1. vydání / 2021

Vydal:

Prostor pro sociální práci, z.s.
Husovo náměstí 2/24, 397 01 Písek
www.prostor-socialniprace.cz

Grafické zpracování, tisk:
Jaroslava Bromová, Reklama šitá na míru...
www.jarca.cz